

**СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ НА -ЪНИКЪ/-ЄНИКЪ
В СТАРОБЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД НА ОГЛАСИТЕЛНИТЕ
СЛОВА НА СВЕТИ КИРИЛ ЙЕРУСАЛИМСКИ
(ГИМ. СИН. 478)**

*Гергана Георгиева
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“*

**THE NOUNS OF -ЪНИКЪ/-ЄНИКЪ ENDING IN THE OLD
BULGARIAN TRANSLATION OF THE CATECHESSES
OF SAINT CYRIL OF JERUSALEM (GIM. SYN. 478)**

*Gergana Georgieva
Shumen University “Episkop Konstantin Preslavski”*

The object of the present study are the nouns with the formant -ЪНИКЪ/-ЄНИКЪ in the Catecheses of St. Cyril of Jerusalem (GIM, Syn. 478). The excerpted material from Son. 478 includes 95 nouns of -ЪНИКЪ/-ЄНИКЪ – 87 simplexes and 8 composites. The examples once again emphasize that in the nouns in the catechisms of St. Cyril of Jerusalem, including simplexes and composites of -ЪНИКЪ/-ЄНИКЪ, illustrate a lexical and word-formation layer which reflects literary norms that are a specific and characteristic part of the activity of the Old Bulgarian writers, as well as in terms of paradigm in the construction of composite foundations established in the Old Bulgarian language word-formation models.

Keywords: Old Bulgarian language, catechism, composite, normativeness of composite formation, Constantine of Preslav (Konstantin Preslavski)

Изследванията на текста на катехитичните беседи на свети Кирил Йерусалимски са свързани с анализиране на лексиката и разглеждане на множество теологични езикови въпроси. Показателни в това отношение са разработките на Н. Николов, който разглежда редица аспекти на текста на Огласителните слова, анализира различни лексикални пластове – например в своите статии за съществителните имена посочва връзката на конкретния слой субстантиви с книжовната норма от Преслав (Николов/Nikolov 2016: 194).

Обект на настоящата разработка са съществителните с форманта -ЪНИКЪ/-ЕНИКЪ в Огласителните слова¹ на св. Кирил Йерусалимски. Целта на анализа е разглеждането на този лексикален пласт субстантиви и свързването им със старобългарския речников книжовен фонд.

В старобългаристиката суфиксът -ЪНИК-Ъ/-ЕНИК-Ъ е високофреквентен, образуван от наставката -ИК-Ъ, която е разширена от наставката за прилагателни -ЪН- или с наставка за минало страдателно причастие на -ЕН-. С тази наставка се означават названия на лица от мъжки пол или конкретни предмети, които са мотивирани от прилагателни на -ЪН- и причастия на -ЕН-. Р. Цейтлин посочва, че словообразователният тип съществителни на -ЪНИКЪ/-ЕНИКЪ е най-продуктивният в старобългарския книжовен език за означаване на лица, а сред производните думи те са най-голямата група след имената на -НИЮ (Цейтлин/Тсейтлин 1977: 90). Съществителните с конкретно значение от този тип са мотивирани от връзката между съществителното и наставката.

Разработката включва представяне, анализиране и описване на съществителните имена със суфикса -ЪНИК-Ъ/-ЕНИК-Ъ в Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ². Син. 478) и е част от дисертационно изследване на тема „Съществителните имена в старобългарския превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478) в парадигматичен аспект“.

Ексерпираният материал от Син. 478 обхваща **95 съществителни имена** на -ЪНИКЪ/-ЕНИКЪ – 87 симплекса и 8 композитума (вж. таблицата).

¹ по-нататък ОС.

² С това съкращение е назван Държавният исторически музей в Москва (Государственный исторический музей в Москве).

**Съществителните на -ъникъ/-ѣникъ в старобългарския превод
на Огласителните слова на свети Кирил Йерусалимски
(ГИМ. Син. 478)**

№	Старобългарска лексема от Син. 478
1.	ВЕЗАКОНЪНИКЪ (2) <i>този, който престъпва закона, престъпник</i> ВЕЗА[КО]НЪНИКЪ (1) <i>престъпник</i>
2.	ВЕСКЪНИЖЪНИКЪ (1) <i>неграмотен човек</i>
3.	ВЕСЪДЪНИКЪ (1) <i>повествовател, разказвач</i>
4.	ВЛАДЪНИКЪ (2) <i>развратник</i>
5.	ВРОДЪНИКЪ (1) <i>бродник</i>
6.	ВИНЪНИКЪ (1) <i>виновник</i>
7.	ВЪЗЛЮБЛЮЕНИКЪ (1) <i>любим; любимец</i>
8.	ВЪТОРЪНИКЪ (1) <i>вторник (ден от седмицата)</i>
9.	ВЪКУЪНИКЪ [sic!, вм. ВЪНЕУЪНИКЪ] (1) <i>лавров венец</i>
10.	ГРЪШЪНИКЪ (1) <i>грешник</i>
11.	ДЛЪЖЪНИКЪ (1) <i>длъжник</i>
12.	ЗАВИСТЪНИКЪ (1) <i>завистник</i>
13.	ЗАКОНОПРЪСТЪПЪНИКЪ (5) <i>престъпващ закона</i>
14.	ЗАКОНЪНИКЪ (1) <i>учител на закона</i>
15.	ЗАСТЪПЪНИКЪ (2) <i>защитник</i>
16.	ЗАУАЛЪНИКЪ (2) <i>основоположник</i>
17.	ЗАЩИТЪНИКЪ (1) <i>защитник</i>
18.	ЗЛОБРЪТЪНИКЪ (1) <i>злотворец</i>
19.	ИДИЛОТРЪВЪНИКЪ (1) <i>идолопоклонник</i>
20.	ИЗБРАНЪНИКЪ (1) <i>избраник</i>
21.	ИЗМЪНЪНИКЪ (1) <i>изменник</i>
22.	ИМЪНЪНИКЪ (1) <i>именик</i>
23.	ИНОПЛЕМЕНЪНИКЪ (1) <i>иноплеменник</i>
24.	ИСПОВЪДЪНИКЪ (1) <i>изповедник</i>
25.	ИСТОУЪНИКЪ (16) <i>източник</i>
26.	КАЖЕНИКЪ (3) <i>кастрат, евнух</i>
27.	КЛЕВЪТЪНИКЪ (1) <i>клеветник</i>
28.	КРАМОЛЪНИКЪ (2) <i>метежник, еретик</i>
29.	КРЪМЪНИКЪ (1) <i>кормчия; предводител, водач</i>

30.	кѣнижѣникъ (1) книжник; книжовник
31.	мѣтѣимѣникъ (1) бирник
32.	мѣстъникъ (1) отмѣстител
33.	мѣчѣникъ (9) мѣченик
34.	наслѣдѣникъ (6) наследник
35.	наставѣникъ (1) ръководител, наставник
36.	началѣникъ (10) началник
37.	невѣстъникъ (1) жених
38.	недоуѣжѣникъ (1) недѣгав човек
39.	неправѣдѣникъ (1) неправедник
40.	неуловѣконавистѣникъ (1) човеконенавистник
41.	обличѣникъ (1) обвинител
42.	обрѣтѣникъ (1) създател; учредител
43.	обѣщѣникъ (8) съучастник
44.	овощѣникъ (2) овощна градина
45.	оржѣжѣникъ (3) войник
46.	ославлѣникъ (2) недѣгав човек
47.	повѣдѣникъ (3) тълкувател, разпространител на Христовото учение
48.	повѣстъникъ (2) повествовател; писател
49.	подвижѣникъ (2) подвижник; състезател, атлет
50.	поклонѣникъ (1) поклонник
51.	помазанѣникъ (3) помазаник
52.	помощѣникъ (5) помощник
53.	послоушѣникъ (6) послушник; последовател на Христос
54.	поспѣшѣникъ (2) помощник
55.	похотѣникъ (1) изкусител; похотлив човек
56.	правильникъ (1) правилник
57.	правѣдѣникъ (17) праведник
58.	приуѣстъникъ (7) съучастник
59.	проувѣдѣникъ (2) проповедник
60.	проповѣдѣникъ (9) проповедник
61.	протлачѣникъ (1) тълкувател
62.	прѣвѣсъникъ (1) първороден

63.	прѣдѣльникъ (1) <i>създател</i>
64.	прѣимьникъ (4) <i>наследник</i>
65.	прѣльстъникъ (1) <i>прелъстител</i>
66.	прѣстѣпникъ (1) <i>престѣпник</i>
67.	псалмьникъ (9) <i>химнотворецъ (цар Давид, създател на псалми); Псалми</i>
68.	пѣвьникъ (1) <i>певецъ</i>
69.	пѣсньникъ (3) <i>певецъ</i>
70.	пѣтъникъ (1) <i>пѣтник</i>
71.	разбойникъ (7) <i>разбойник</i>
72.	расповѣдникъ (1) <i>разпоредител, разпространител, учител на истината</i>
73.	рѣвьникъ (1) <i>поточе, извор</i>
74.	рѣдникъ (1) <i>законник</i>
75.	свѣтильникъ (2) <i>светилник</i>
76.	свѣщникъ (1) <i>свещник</i>
77.	слоужьвьникъ (1) <i>служебник</i>
78.	странникъ (1) <i>странник, чужденецъ</i>
79.	сѣборьникъ (2) <i>сборник</i>
80.	сѣвъскръмленикъ (1) <i>сѣвярващи</i>
81.	сѣнаслѣдникъ (1) <i>сѣнаследник</i>
82.	сѣпражьникъ (1) <i>товарно животно, муле, катър</i>
83.	сѣребрьникъ (5) <i>малка сребърна монета</i>
84.	сѣборьникъ (1) <i>сборник</i>
85.	сѣпротивьникъ (2) <i>(сѣ)противник</i>
86.	трикровьникъ (1) <i>трети етаж</i>
87.	трѣвьникъ (3) <i>жертвеник</i>
88.	оутѣшьникъ (4) <i>утешител</i>
89.	хѣтросѣтьникъ (2) <i>знаещъ</i>
90.	хѣтрьникъ (2) <i>знаещъ</i>
91.	цвѣтъникъ (1) <i>цветник, поляна</i>
92.	цвѣтъчьникъ (1) <i>цветна градина</i>
93.	црѣковьникъ (1) <i>християни, миряни</i>
94.	чловѣкооугодьникъ (1) <i>този, който угажда на хората (не на бога!)</i>

57 лексеми от посочените суфиксни съществителни имена на -ЪНИКЪ/-ЕНИКЪ в Син. 478 са с една употреба: беза[ко]ньникъ, бескъ-нижъникъ, бесѣдъникъ, бродъникъ, винъникъ, възлюбленикъ, въторъникъ, вѣуъникъ [sic!, вм. вѣнеуъникъ], грѣшъникъ, длъжъникъ, зависътникъ, законъникъ, защитъникъ, злиобрѣтъникъ, идолотрѣбъникъ, избранъникъ, измѣнъникъ, имѣнъникъ, иноплеменикъ, исповѣдъникъ, клевѣтъникъ, крѣмъникъ, кънижъникъ, мѣстъникъ, мѣтѣимъникъ, наставъникъ, невѣстъникъ, недоужъникъ, неправъдъникъ, нечловѣконавистъникъ, облиуъникъ, обрѣтъникъ, поклонъникъ, похотъникъ, правилъникъ, протлауъникъ, прѣвѣсникъ, прѣдѣльникъ, прѣльстъникъ, прѣстѣпъникъ, пѣвъникъ, пжтъникъ, расповѣдъникъ, рѣвъникъ, рѣдъникъ, свѣщъникъ, слоужъвъникъ, странъникъ, съвъскрѣмленикъ, сънаслѣдъникъ, съпражъникъ, съборъникъ, трикровъникъ, цвѣтъникъ, цвѣтъуъникъ, црѣковъникъ, чловѣкоугодъникъ;

С ниска фреквентност (до три употреби) в Син. 478 са следните съществителни имена:

а) с две употреби (16) – безаконъникъ, влждъникъ, застѣпъникъ, зачалъникъ, крамольникъ, овоцъникъ, ослабленикъ, повѣстъникъ, подвижъникъ, поспѣшъникъ, провѣдъникъ, свѣтильникъ, съборъникъ, съпротивъникъ, хытросътникъ, хытръникъ;

б) с три употреби (6) – каженикъ, оржжъникъ, повѣдъникъ, помазанъникъ, пѣсньникъ, трѣбъникъ.

Високофреквентни (над три употреби) са следните лексеми от мъжки род:

а) с четири употреби (2) – прѣимъникъ и оутѣшъникъ;

б) с пет употреби (3) – законопрѣстѣпъникъ, помощъникъ и сребръникъ;

в) с шест употреби (4) – наслѣдъникъ, послѣшъникъ, слѣпъць и причастъникъ;

г) със седем употреби (1) – развоиникъ;

д) с осем употреби (1) – овъщъникъ;

е) с девет употреби – мжчъникъ.

Най-често използвани лексеми с форманта -ЪНИКЪ/-ЕНИКЪ в изследвания текст са проповѣдъникъ, псалмъникъ, началъникъ (10), источъникъ, правъдъникъ (17).

По отношение на стратиграфията на съществителните с наставката -ъник-ъ/-ѣник-ъ, употребени в Син. 478, трябва да се отбележи следното: от ексцерпираниите съществителни имена от мъжки род общи за ОС и класическите старобългарски паметници са 52 лексеми: БЕЗАКОНЪНИКЪ, БЛЖДЪНИКЪ, ВИНЪНИКЪ, ВЪЗЛЮБЛЮНИКЪ, ВЪТОРЪНИКЪ, ГРЪШЪНИКЪ, ДЛЪЖЪНИКЪ, ЗАВИСТЪНИКЪ, ЗАКОНОПРЪСТЪЖПЪНИКЪ, ЗАКОНЪНИКЪ, ЗАСТЪЖПЪНИКЪ, ЗАЩИТЪНИКЪ, ИНОПЛЕМЕНЪНИКЪ, ИСПОВЪДЪНИКЪ, ИСТОУЪНИКЪ, КАЖЕНИКЪ, КЛЕВЪТЪНИКЪ, КРАМОЛЪНИКЪ, КРЪМЪНИКЪ, КЪНИЖЪНИКЪ, МЪСТЪНИКЪ, МЖУЕНИКЪ, НАСЛЪДЪНИКЪ, НАСТАВЪНИКЪ, НАУАЛЪНИКЪ, НЕВЪСТЪНИКЪ, НЕПРАВЪДЪНИКЪ, ОБЛИУЪНИКЪ, ОБЪЩЪНИКЪ, ОРЖЪНИКЪ, ПОДВИЖЪНИКЪ, ПОКЛОНЪНИКЪ, ПОМАЗАНЪНИКЪ, ПОМОЩЪНИКЪ, ПОСЛОУШЪНИКЪ, ПОСПЪШЪНИКЪ, ПРАВЪДЪНИКЪ, ПРИУАСТЪНИКЪ, ПРОПОВЪДЪНИКЪ, ПРЪБИМЪНИКЪ, ПРЪБЛЪСТЪНИКЪ, ПРЪСТЪЖПЪНИКЪ, ПЖТЪНИКЪ, РАЗБОИНИКЪ, СВЪТИЛЪНИКЪ, СВЪЩЪНИКЪ, СТРАНЪНИКЪ, СЪБОРЪНИКЪ, СЪРЪВЪРЪНИКЪ, СЖПРОТИВЪНИКЪ, ТРЪВЪНИКЪ, УЛОВЪКООУГОДЪНИКЪ. Във връзка с разпределението на старобългарските лексеми може да се отбележи, че само в ОС и във всички текстове на Супр са регистрирани 17 думи: БЛЖДЪНИКЪ, ВИНЪНИКЪ, ВЪЗЛЮБЛЮНИКЪ, ЗАВИСТЪНИКЪ, КРАМОЛЪНИКЪ, КРЪМЪНИКЪ, ОРЖЪНИКЪ, ПОСЛОУШЪНИКЪ, ПОСПЪШЪНИКЪ, ПРОПОВЪДЪНИКЪ, ПРЪБИМЪНИКЪ, ПРЪБЛЪСТЪНИКЪ, ПЖТЪНИКЪ, СТРАНЪНИКЪ, СЪБОРЪНИКЪ, СЖПРОТИВЪНИКЪ, ТРЪВЪНИКЪ, като хапаксите в Супр са ВИНЪНИКЪ, ЗАВИСТЪНИКЪ, ОРЖЪНИКЪ, ПОСПЪШЪНИКЪ, ПРЪБИМЪНИКЪ, ПРЪБЛЪСТЪНИКЪ и ТРЪВЪНИКЪ. В ОС и два старобългарски паметника (Син и Супр) са употребени: КЛЕВЪТЪНИКЪ, МЪСТЪНИКЪ и ПРЪСТЪЖПЪНИКЪ; подвижъникъ (Евх и Супр); в ОС и в три старобългарски паметника е посочена лексемата застъжпъникъ (Супр, Син и Евх). Само в Евх е засвидетелствана нискофреквентната лексема научалъникъ. Думите обличъникъ, помазанъникъ и уловъкооугодъникъ се явяват хапакси в Син. Прави впечатление, че голяма част от старобългарските лексеми в този представителен препис на текста на ОС се свързват с нормата на Преславския книжовен кръг.

От посочените суфиксни лексеми от ОС незасвидетелствани в КСП са 42: ВЕСКЪНИЖЪНИКЪ, ВЕСЪДЪНИКЪ, БРОДЪНИКЪ, ВЪУЪНИКЪ, ЗАУАЛЪНИКЪ, ЗЛЮВРЪТЪНИКЪ, ИДИЛОТРЪВЪНИКЪ, ИЗБРАНЪНИКЪ, ИЗМЪБЪНИКЪ, ИМЪБЪНИКЪ, МЪТТОИМЪНИКЪ, НЕДОУЖЪНИКЪ, НЕУЛОВЪКОНАВИСТЪНИКЪ,

обрѣтъникъ, овоцьникъ, ослабленикъ, повѣдъникъ, повѣстьникъ, похотъникъ, правильникъ, провѣдъникъ, протлаучъникъ, пръвѣсникъ, прѣдѣльникъ, пьсальмьникъ, пѣвьникъ, пѣсньникъ, расповѣдъникъ, рьвьникъ, радъникъ, слоужьбьникъ, съвѣскръмленикъ, сънаслѣдъникъ, съпражъникъ, съборъникъ, трикровъникъ, оутѣшьникъ, хытросъникъ, хытръникъ, цвѣтъникъ, цвѣтъуьникъ, цръковъникъ.

Една част от посочените по-горе съществителни имена са регистрирани в лексикографските справочници. И. Срезневски отбелязва лексемите: *всѣдъникъ* ῥήτωρ Злат, ГАм, ЙоМал хр., със значение *съучастник в беседа* в Злат XII в.; *бродъникъ* в ПандНик, *вѣуьникъ* със значение *бунтовник, метежник* στασιώδης; *недоужьникъ* ἀρῶστοι в Мр. (VI в.) и Злат (XI в.); *избранъникъ* в Изб1073 и ЕфрСир по препис от XIV в.; *имѣньникъ* χρηματιστής само в ГрНаз; *обрѣтъникъ* *откривател* ЙЕБог *овоцьникъ* Степ. кн. (XVIII в.); *похотъникъ* *любител* със значение *сластолюбец* в СбПч; *пьсальмьникъ* Църк. Уст. Влад (по Син сп.), кн. Дан., Ант. Новг.; *пѣсньникъ* ψαλμωδός ПандАнт (XI в.); *рьвьникъ* ПандАнт XI в.; *радъникъ* Изб1073, ГрНаз XI в., ЖитЙоЗлат, *садителъ* Мин1096г.; *слоужьбьникъ* ПатСин, ЕфрКорм; *сънаслѣдъникъ* Мин1096г., Мин1097г., ПандАнт (XI в.); *съборъникъ*; *оутѣшьникъ* ПандАнт (XI в.); *хытросъникъ* πάνσοφον τεχνίτην ОС; *цвѣтъникъ* ГрНаз (XII в.); *цръковъникъ* СинПат (XI в.), ЕфрКорм, ПандНик XII (Срезневски/Sreznevski 1893 – 1912).

Суфиксните лексеми на -ъникъ/-еникъ от ОС, незасвидетелствани в използваните речници, са 12: *бескънижьникъ*, *злиобрѣтъникъ*, *мгыттомьникъ*, *неуловѣконавистъникъ*, *ослабленикъ*, *провѣдъникъ*, *пръвѣсникъ*, *прѣдѣльникъ*, *пѣвьникъ*, *съвѣскръмленикъ*, *хытръникъ*, *цвѣтъуьникъ*.

От гледна точка на състава на лексемите в ОС на св. Кирил Йерусалимски се наблюдават както симплекси, така и композитуми. Диференциацията на суфиксалния модел -ън-ик-ъ обхваща следните прости и сложни лексеми:

а) симплекси на -ън-ик-ъ (86): *безаконъникъ*, *бескънижьникъ*, *всѣдъникъ*, *блждъникъ*, *бродъникъ*, *винъникъ*, *възлюблєникъ*, *въторъникъ*, *вѣуьникъ* [sic!, вм. *вѣнеуьникъ*], *говѣинникъ*, *грѣшьникъ*, *длъжьникъ*, *недоужьникъ*, *завистъникъ*, *законъникъ*, *застъпъникъ*, *зауальни-*

къ, защитъникъ, избранъникъ, измѣньникъ, имѣньникъ, исповѣдъникъ, истоуъникъ, каженикъ, клеветъникъ, крамольникъ, кръмьникъ, кънижъникъ, мѣстъникъ, мжученикъ, наслѣдъникъ, наставъникъ, научальникъ, невѣстъникъ, неправъдъникъ, облиуъникъ, обрѣтъникъ, обьщъникъ, овощъникъ, оржжъникъ, ослабленикъ, повѣдъникъ, повѣстъникъ, подвижъникъ, поклонъникъ, помазанъникъ, помощъникъ, послоушьникъ, поспѣшьникъ, похотъникъ, правилъникъ, правъдъникъ, причастъникъ, проповѣдъникъ, протлауъникъ, пръвѣсъникъ, прѣдѣльникъ, прѣимъникъ, прѣльстъникъ, прѣстжпъникъ, псалмъникъ, пѣвъникъ, пѣсньникъ, пжтъникъ, разбоиникъ, расповѣдъникъ, рьвъникъ, радъникъ, свѣтильникъ, свѣщъникъ, слоужьбъникъ, странъникъ, съборъникъ, съвѣскръмленикъ, сънаслѣдъникъ, съпражъникъ, сребръникъ, сжборъникъ, сжпротивъникъ, трѣвъникъ, хытростъникъ, хытръникъ, цвѣтъникъ, цвѣтъуъникъ, црьковъникъ.

б) композитуми на -ън-ик-ъ (8): законопрѣстжпъникъ, злиобрѣтъникъ, идолотрѣвъникъ, иноплемьникъ, мгытоимъникъ, неуловѣконавистъникъ, трикровъникъ, уловѣкооугодъникъ.

При образуването на простите съществителни имена от ОС се използват отделни наставки с различна продуктивност³.

В ОС се диференцират следните суфиксни структурни деривационни модели при симплексите от мъжки род⁴:

$R + R + S_1 + S_2 + n$ (29) – безаконъникъ, бескънижъникъ, възлюбленикъ, завистъникъ, законъникъ, застжпъникъ, зачальникъ, защитъникъ, избранъникъ, измѣньникъ, истоуъникъ, наслѣдъникъ, наставъникъ, облиуъникъ, научальникъ, обрѣтъникъ, ослабленикъ, повѣдъникъ, повѣстъникъ, подвижъникъ, поклонъникъ, помазанъникъ, помощъникъ, послоушьникъ, поспѣшьникъ, похотъникъ, съборъникъ, сжборъникъ, сжпротивъникъ

³ Повече за сложните съществителни, тяхното образуване и анализ вж. Николов, Георгиева/Nikolov, Georgieva 2014: 91 – 121.

⁴ При представянето на морфемния състав на думите симплекси и композитуми са използвани следните съкращения: R – корен; S – суфикс; P – префикс; PartNeg – отрицателна частица; n – окончание.

$R + S_1 + S_2 + n$ (34) – весѣдъникъ, грѣшьникъ, длъжьникъ, имѣньникъ, каженикъ, клеветъникъ, крамольникъ, крьмъникъ, кънижьникъ, мѣстьникъ, мжученикъ, невѣстьникъ, овъщъникъ, овощъникъ, оржжьникъ, псалмъникъ, пѣвьникъ, пѣсьникъ, пжтьникъ, радъникъ, странъникъ, сьребрьникъ, трѣвьникъ, хытрьникъ, цвѣтъникъ, црьковъникъ

$R + S_1 + S_2 + S_3 + n$ (4) – свѣтильникъ, слоужьвьникъ, хытрьостъникъ, цвѣтъчъникъ

$R + R + S_1 + S_2 + n$ (9) – приучстьникъ, протлаучъникъ, прѣдѣльникъ, прѣимъникъ, прѣльстьникъ, прѣстжпъникъ, разбоиникъ, сьпргажъникъ

$P_1 + P_2 + R + S_1 + S_2 + n$ (5) – исповѣдъникъ, проповѣдъникъ, расповѣдъникъ, сьвѣскръмленикъ, сьнаслѣдъникъ

PartNeg + $R + S_1 + S_2 + n$ (1) – недоужьникъ

PartNeg + $R + S_1 + S_2 + S_3 + n$ (1) – неправъдъникъ

Във връзка със словообразователните процеси при имената от мъжки род на -ъникъ/-еникъ ОС илюстрира следните мотивирани симплекси от именни основи:

а) Съществителни, образувани от субстантиви: блждъ-ъникъ (блждъ), бродъ-ъникъ (бродъ), законъ-ъникъ (законъ), исповѣдъ-ъникъ (исповѣдъ), мьстъ-ъникъ (мѣсть), недоужъ-ъникъ (недгжъ), подвижъ-ъникъ (подвигъ), поклонъ-ъникъ (поклонъ), похотъ-ъникъ (похотъ), прѣдѣлъ-ъникъ (прѣдѣлъ), пьсалмъ-ъникъ (пьсалмъ), пжтъ-ъникъ (пжтъ), радъ-ъникъ (радъ), сьборъ-ъникъ (сьборъ), цвѣтъ-ъникъ (цвѣтъ), вратъ-ъникъ (врата), завистъ-ъникъ (завистъ), защитъ-ъникъ (защита), клеветъ-ъникъ (клевета), крамолъ-ъникъ (крамола) крьмъ-ъникъ (кръма), кънижъ-ъникъ (кънигы), мжучъ-ъникъ (мжча), невѣстъ-ъникъ (невѣста), неправъдъ-ъникъ (неправда), помощъ-ъникъ (помощь), свѣщъ-ъникъ (свѣща), трѣвъ-ъникъ (трѣва), оутѣшъ-ъникъ (оутѣха), винъ-ъникъ (вино), зачълъ-ъникъ (зачало), начълъ-ъникъ (начало), оржжъ-ъникъ (оржжиѣ), правилъ-ъникъ (правило), приучсть-ъникъ (приучстиѣ), проповѣдъ-ъникъ (проповѣдъ), прѣльсть-ъникъ (прѣльсть), свѣтилъ-ъникъ (свѣтило), сьребрь-ъникъ (сьревро), црьковъ-ъникъ (црькы);

б) Съществителни, образувани от прилагателни имена: БЕЗАКОНЬН-ИКЪ (БЕЗАКОНЬНЪ), БЕСКЪНИЖЬН-ИКЪ (БЕСКЪНИЖЬНЪ), ПРАВЪДЬН-ИКЪ (ПРАВЪДЬНЪ), СТРАНЬН-ИКЪ (СТРАНЬНЪ), СЖПРОТИВЬН-ИКЪ (СЖПРОТИВЬНЪ), ТРИКРОВЬН-ИКЪ (ТРИКРОВЬНЪ);

в) Съществителни, образувани от глаголи: ЗАСТЪПИ-ЬНИКЪ (ЗАСТЪПИТИ), КАЖ-ЬНИКЪ (КАЗАТИ), НАСЛ'ЕД-ЬНИКЪ (НАСЛ'ЕДИТИ), НАСТАВ-ЬНИКЪ (НАСТАВЛАТИ), ПОМАЗА-НИКЪ (ПОМАЗАТИ);

г) Съществителни, образувани от числителни имена: ВЪТЪОР-ЬНИКЪ (ВЪТЪОРИ);

д) Съществителни, образувани от причастия: ВЪЗЛЮБЛ-ЬНИКЪ (ВЪЗЛЮБЛЕНЪ), ИЗВЪРАН-ЬНИКЪ (ИЗВЪРАНЪ).

Представените примери още веднъж подчертават, че в катехизисите на св. Кирил Йерусалимски съществителните – в това число симплекси и композитуми на -ЬНИКЪ, илюстрират лексикален пласт, който отразява книжовните норми на Преславската школа, и отправят към книжовната продукция на най-видния представител на тази школа – Константин Преславски.

Извори и техните съкращения:

БогЙЕ – *Богословие* на Йоан Екзарх Български

ГАм – *Хроника* на Георги Амартол (XII в.)

ГрНаз – *Слова* на Григорий Назиански (XI в.)

ЕфрСир – Препис от XIV в.

ЕфрмКорм – *Ефреимска Кормчая* (XII в.)

Евх – *Синайски евхологий*. Старобългарски глаголически ръкопис от X в.

Злат – Сб. *Златоструй* XI – XII в.

Изб1073 – *Симеонов сборник* от 1073 г.

Мин1096 – *Миней* от 1096 г.

ПАНТ – *Пандекти* на Антиох (XI в.)

Сб – Сб. *Пчела* (XIV в.)

Син – *Синайски псалтир*. Старобългарски глаголически ръкопис (X в.)

СинПат – *Синайски патерик* (XII в.)

Супр – *Супрасълски сборник*. Старобългарски кирилски ръкопис от ср. на X в.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Николов/Nikolov 2016:** Николов, Н. Nomina actionis et resultativa на -ниѣ/-ѣниѣ в старобългарския пълен превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478). // *IN HONOREM 3. QUADRIVIUM. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р Веселин Панайотов*. Шумен: Шу „Еп. Константин Преславски“, Научен център „Преславска книжовна школа“, 2016, 194 – 218. [Nikolov, N. Nomina actionis et resultativa на -ниѣ/-ѣниѣ v starobalgarskiya palen prevod na Oglasitelnite slova na sv. Kiril Yerusalimski (GIM, Sin 478). // *IN HONOREM 3. QUADRIVIUM. Yubileen sbornik v chest na 60-godishninata na prof. d-r Veselin Panayotov*. Shumen: ShU “Ер. Konstantin Preslavski“, Nauchen tsentar “Preslavska knizhovna shkola”, 2016, 194 – 218.]
- Николов, Георгиева/Nikolov, Georgieva 2014:** Николов, Н., Г. Георгиева. Сложните съществителни в старобългарския превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ. Син. 478). // *Преславската книжовна школа, Т. 14*. Шумен: Фабер, 2014, 91 – 121. [Nikolov, N., G. Georgieva. Slozhnite sashtestvitelni v starobalgarskiya prevod na Oglasitelnite slova na sv. Kiril Yerusalimski (GIM, Sin 478). // *Preslavskata knizhovna shkola, T. 14*. Shumen: Faber, 2014, 91 – 121.]
- Цейтлин/Tseytlin 1977:** Цейтлин, Р. М. *Лексика старославянского языка. Опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X – XI вв.* Москва: Наука, 1977. [Tseytlin, R. M. *Leksika staroslavyanskogo yazyka. Opyt analiza motivirovannyh slov po dannym drevnebolgatskih rukopisey X – XI vv.* Moskva: Nauka, 1977.]
- ## ИЗПОЛЗВАНИ РЕЧНИЦИ
- Miklosich/Миклошич 1875:** Miklosich, F. *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. II. Stammbildungslehre*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1875.
- Срезневски/Sreznevski 1893 – 1912:** Срезневский, И. И. *Материалы для словаря древне-русского языка по письменнымъ памятникамъ*. Т. I – III. Санкт-Петербургъ: Типография Императорской Академии наук, 1893 – 1903. [Sreznevskiy, I. I. *Materialy dlya slovarya drevne-russkago yazyka po pismennymъ pamyatnikamъ*. Т. I – III. Sankt-Peterburg: Tipografiya Imperatorskoу Akademii nauk, 1893 – 1912.]
- СС 1994:** *Старославянский словарь (по рукописям X – XI веков)*. Под редакцией Р. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. Москва: Русский язык, 1994. [*Staroslovyanskiy slovar’ (po rukopisyam X – XI vekov)*. Pod redaktsiey R. Tseytlin, R. Vecherki i E. Blagovoy. Moskva: Russkiy yazyk, 1994.]